

"Lastige straten"

21 augustus 2014

Al geruime tijd zijn we bezig om een plattegrond van de stad Breda rond 1490 te ontwikkelen. Dit als vervolg op de kaart "historische gebouwen en complexen 1530-1870". Daarbij worden we geconfronteerd met een aantal grijze vlekken; straten waarvan we de middeleeuwse loop niet goed kunnen begrijpen en reconstrueren.

Stratenpatroon

Een stad laat zich lezen vanuit het historische stratenpatroon. Dit patroon ontstond door een samenspel van het natuurlijke landschap, eigendomsverhoudingen, economische of strategische belangen.

Vroeg negentiende eeuwse kadastrale kaarten tonen nog haarfijn het middeleeuwse patroon dat tot in de dertiende en veertiende eeuw teruggaat. In de late vijftiende en zestiende eeuw verschijnen nog een aantal "nieuwstraten". Van deze groep zijn vaak historische bronnen aanwezig zodat we weten wanneer en met een beetje geluk waarom deze zijn aangelegd.

Ontmanteling van de stadsmuur, versmalling van de stadsgrachten en de twee grote stadsbranden hadden een grote invloed op de aanleg van deze "nieuwstraten". Als we deze groep straten van de kaart verwijderen wordt de middeleeuwse structuur steeds duidelijker.

De grootste ingrepen in en rond de binnenstad vonden in de jaren veertig en vijftig van de vorige eeuw plaats. Deze waren gericht op een betere ontsluiting van het stadscentrum voor autoverkeer.

De oudste infrastructuur

Het middeleeuwse dertiende/veertiende eeuwse stratenpatroon van Breda is uitermate goed bewaard gebleven. Het patroon heeft een zekere logica, zeker als het de doorgaande straten betreft. De basis voor dit stratenplan is een nog oudere wegenstructuur die de twaalfde en dertiende eeuwse prestedelijke nederzetting ontsloot. Daarbij speelde de rivier de Mark een cruciale rol.

Bij het vervaardigen van een kaart van de middeleeuwse (vijftiende eeuwse) stad zijn er toch nog onduidelijkheden over het ontstaan, status en begrenzing van bijvoorbeeld de Cingelstraat en het Kasteelplein.

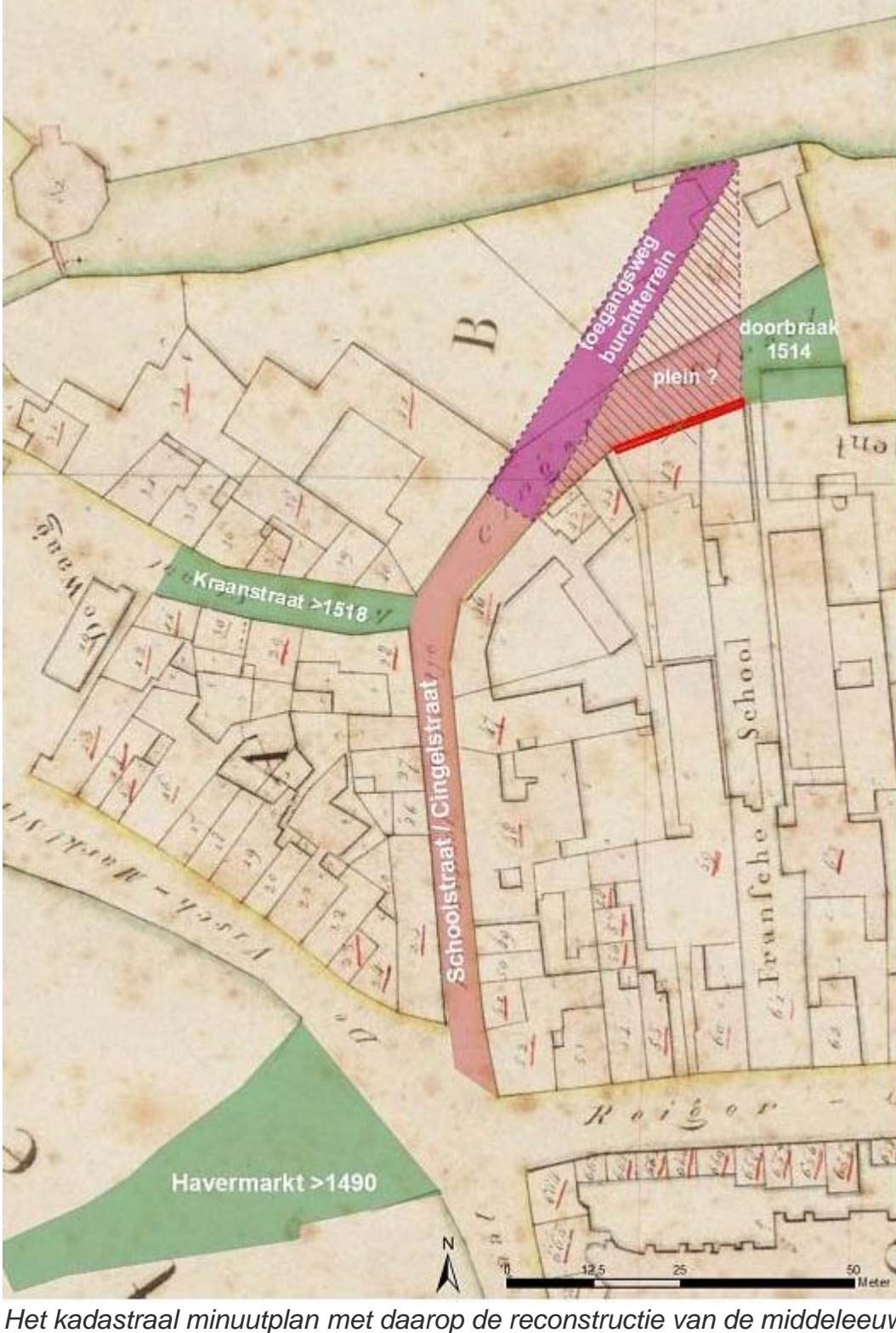
Verzamelplan van de kadastrale minuut 1824 waarop de middeleeuwse kern met de drie "einden" goed zichtbaar is

Cingelstraat

De huidige loop van de Cingelstraat is het resultaat van een doorbraak door percelen heen aan de Reigerstraat 14-16 in 1514. Schoolstraat en Cingelstraat waren één geheel. De Kraanstraat is één van die "nieuwstraten" uit de zestiende eeuw en telt dus niet mee. Bij de aanleg werden Cingelstraat en Schoolstraat als het ware van elkaar gescheiden.

We hebben dus een smalle straat die begint aan de Havermarkt. Dat is dan weer een tikkeltje misleidend omdat de Havermarkt een betrekkelijk jong plein is. (Ook dit plein valt dus onder de noemer "nieuwstraten".) Vóór 1490 kwam de Cingel-/Schoolstraat uit op de Vismarkt, (de huidige Vismarktstraat en een deel van de Torenstraat). De Vismarkt was in de middeleeuwen een economische hotspot.

Archeologisch onderzoek lijkt er op te wijzen dat de Cingelstraat in de dertiende en veertiende eeuw een ander traject volgde schuin onder de negentiende eeuwse aanbouw van het Huis Brecht door richting kasteelgracht.

Het kadastraal minuutplan met daarop de reconstructie van de middeleeuwse Cingelstraat

Het idee is nu dus dat de Schoolstraat-Cingelstraat de toegangsweg vormde naar de veertiende eeuwse Burcht. Een belangrijke weg dus. Niet voor niets dat daar belangrijke gebouwen stonden. Denk aan het huis Brecht, de verdwenen Herberg van Thorn (beide van oorsprong veertiende eeuwse kanunnikenhuizen) maar ook de Latijnse School. Aan de zuidzijde lag, begrensd door een zware muur, het terrein van de Herberg van de Heer van Breda, zijn stadswoning.

De toegang van de burcht schoof in de vijftiende eeuw mee, met uitbreiding van het burchterrein naar het oosten, waardoor de Cingelstraat uiteindelijk een doodlopende straat werd, vermoedelijke uitlopend in een pleintje. De exacte loop en de aard van het straatdeel dat naar het burchterrein liep is dus niet bekend. Niet uit historische bronnen en niet uit archeologisch onderzoek.

Uiteindelijk bepaalden de doorbraak naar het Kasteelplein in 1514 en de aanleg van de Kraanstraat in 1518 het huidige aanzicht.

Kasteelplein

Ook het Kasteelplein levert bij het tekenen van de "middeleeuwenkaart" problemen op. De huidige breedte van het plein lijkt gerelateerd aan de imponerende hoofdtoegang tot het kasteel van Breda. Maar hoe zat het dan vóór de bouw van het renaissancekasteel, dus vóór 1534? De toegang tot de Burcht ligt dan iets westelijker, zo'n beetje in het verlengde van de westelijke rooilijn van het Kasteelplein. De westelijke helft van het plein zou dus een toegangsweg tot de Burcht geweest kunnen zijn. De oostelijke helft van het plein was de straat naar het middeleeuwse Begijnhof. Maar.....twee straten vlak naast elkaar? Met daartussen een sloot of gracht? (Deze werd namelijk met grondboringen midden over het Kasteelplein aangetoond.) Een onwaarschijnlijke structuur.

Nog ingewikkelder wordt de veertiende eeuwse situatie waarbij kasteeltoegang helemaal niet meer lijkt met het Kasteelplein (zie betoog Cingelstraat), de Begijnenstraat gewoon aantoonbaar is en de breedte nog steeds lijkt overeen te komen met die van huidige Kasteelplein. Een breedte die we alleen van marktpleinen kennen. Zijn we hier een huizenblok kwijt?

Het Kasteelplein op het kadastraal minuutplan uit 1824 met daarop het lastig te interpreteren deel.

Tot overmaat van ramp is het ook niet goed mogelijk om vast te stellen tot hoever het huidige Kasteelplein doorliep naar het noorden. De huidige kasteelgracht is uit het midden van de zestiende eeuw. De archivalische bronnen geven geen uitsluitsel over de kop van het Kasteelplein maar maken wel melding van bebouwing "voir de burcht"

Beide straten leveren dus nog voldoende vraagtekens op. Voer voor historici, archeologen en... kaartenmakers.

Hans de Kievith